

O'ZBEKISTONDA INSONNING SOG'LIQNI SAQLASH HUQUQI: KONSTITUTSIYAVIY KAFOLATLAR VA TRANSFORMATSIYA JARAYONLARI

Norpo'latova Parizoda Ruslan qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti

OAV huquqi mutaxassisligi magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19547741>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 10-aprel 2026 yil

Ma'qullandi: 11-aprel 2026 yil

Nashr qilindi: 13-aprel 2026 yil

KEYWORDS

Yangi Konstitutsiya, ijtimoiy davlat, tibbiy xizmatga bo'lgan huquq, malakali tibbiy yordam, kafolatlangan paket, tibbiy sug'urta, tibbiy huquq, raqamli tibbiyot, bemor huquqlari, tibbiy etika.

ABSTRACT

Mazkur ilmiy maqolada Yangi O'zbekiston sharoitida inson huquqlari tizimining fundamental asosi hisoblangan sog'liqni saqlash va malakali tibbiy xizmatdan foydalanish huquqining konstitutsiyaviy-huquqiy asoslari kompleks ravishda tahlil qilinadi. Tadqiqotda 2023-yilda yangi tahrirda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida ijtimoiy davlat tamoyilining belgilanishi va uning sog'liqni saqlash sohasidagi transformatsion ahamiyati yoritib berilgan. Maqolaning asosiy mazmunini davlatning aholi salomatligini asrash borasidagi majburiyatlari, xususan, tibbiy yordamning kafolatlangan hajmini bepul taqdim etishning huquqiy mexanizmlari hamda tibbiy sug'urta tizimini joriy etishning nazariy-uslubiy jihatlari tashkil etadi. Shuningdek, maqolada sohani raqamlashtirish (E-Health), tibbiy xizmat ko'rsatishda qonuniylikni ta'minlash va "Tibbiy huquq" tushunchasining shakllanishi bilan bog'liq dolzarb masalalar amaliy misollar va xalqaro tajriba bilan qiyoslangan holda o'rganilgan. Tadqiqot yakunida sog'liqni saqlash tizimini yanada takomillashtirish, tibbiy xizmat sifatini oshirish va bemorlar huquqlarini himoya qilish mexanizmlarini kuchaytirish bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ilgari surilgan. Maqola huquqshunos olimlar, tibbiyot xodimlari, magistrantlar va keng kitobxonlar ommasi uchun mo'ljallangan..

Mavzuning dolzarbligi. Insoniyat sivilizatsiyasi rivojining hozirgi bosqichida inson hayoti, uning sha'ni, qadr-qimmati va fundamental huquqlari oliy qadriyat darajasiga ko'tarildi. Ushbu huquqlar tizimida insonning sog'lig'ini saqlash va malakali tibbiy xizmatdan foydalanish huquqi alohida o'rin tutadi. Zero, salomatlik nafaqat shaxsning biologik mavjudligi, balki uning jamiyatda ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va madaniy huquqlarini to'laonli amalga oshirishi uchun

zarur bo'lgan birlamchi poydevordir. Sog'lom millatgina kuchli davlatni, barqaror iqtisodiyotni va ma'rifatli jamiyatni barpo etishga qodir bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan keng ko'lamlı demokratik islohotlar va "Inson qadri uchun" tamoyili sog'liqni saqlash sohasini tubdan modernizatsiya qilishni taqozo etmoqda. 2023-yil 30-aprelda o'tkazilgan umumxalq referendumı orqali qabul qilingan yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi ushbu sohadagi munosabatlarni tartibga solishning mutlaqo yangi huquqiy asosi bo'lib xizmat qilmoqda¹. Bosh qomusimizda O'zbekistonning "ijtimoiy davlat" deb e'lon qilinishi davlatning o'z fuqarolari oldidagi ijtimoiy majburiyatlarini, xususan, aholi salomatligini saqlash borasidagi mas'uliyatini xalqaro standartlar darajasiga ko'tardi.

Muammoning qo'yilishi. Ma'lumki, avvalgi tahrirdagi Konstitutsiyamizda sog'liqni saqlash huquqi umumiy xarakterga ega bo'lib, ko'p jihatdan deklarativ ko'rinishda edi. Amaliyotda esa aholining sifatli tibbiy xizmatga bo'lgan ehtiyoji, dori-darmon ta'minoti va bepul tibbiy yordam hajmining aniq chegaralanmaganligi qator muammolarni keltirib chiqarayotgan edi. Yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning 48-moddasida ushbu huquqning mazmuni sezilarli darajada kengaytirildi va aniqlashtirildi. Endilikda davlat nafaqat tibbiy yordam ko'rsatishni, balki aholining jismoniy va ma'naviy sog'lomligi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishni, atrof-muhit musaffoligini ta'minlashni ham o'z zimmasiga olmoqda.

Tadqiqotning maqsadi. Mazkur maqolaning maqsadi — insonlarning tibbiy xizmatga bo'lgan konstitutsiyaviy huquqining nazariy mohiyatini ochib berish, yangilangan Bosh qomusimizdagi normalarning amaliy ahamiyatini tahlil qilish hamda sohada olib borilayotgan islohotlar (tibbiy sug'urta, raqamlashtirish, kafolatlangan paket) samaradorligini huquqiy nuqtayi nazardan baholashdan iborat. Shuningdek, maqolada tibbiy xizmat ko'rsatish jarayonida yuzaga keladigan huquqiy kolliziyalar va shifokor mas'uliyati bilan bog'liq muammoli jihatlar ilmiy tahlil qilinadi.

Tadqiqot obyekti. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, sog'liqni saqlash sohasidagi qonunchilik hujjatlari, xalqaro huquqiy normalar hamda tibbiy xizmat ko'rsatish jarayonidagi ijtimoiy munosabatlar ushbu tadqiqotning obyekti hisoblanadi.

Tibbiy xizmatga bo'lgan huquqning konstitutsiyaviy-huquqiy tabiati. Inson huquqlari tizimida sog'liqni saqlash huquqining o'rni. Xalqaro huquqiy hujjatlarda, xususan, "Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi"ning 25-moddasi hamda "Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to'g'risida"gi xalqaro paktning 12-moddasida har bir insonning jismoniy va ruhiy jihatdan yuqori darajadagi salomatlikka erishish huquqi e'tirof etilgan². O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi Konstitutsiyasi ushbu xalqaro standartlarni milliy qonunchilikka implementatsiya qilishda muhim qadam bo'ldi.

Yangi Konstitutsiyaning 48-moddasi tibbiy xizmatga bo'lgan huquqning fundamental asosi hisoblanadi. Mazkur moddaga ko'ra:

"Har kim sog'lig'ini saqlash va malakali tibbiy xizmatdan foydalanish huquqiga ega³."

Bu yerda "malakali" so'zining ishlatilishi davlat zimmasiga nafaqat tibbiy yordam ko'rsatish, balki ushbu yordamning sifat darajasini, zamonaviy texnologiyalar va mutaxassislar tajribasiga tayanilgan holda ta'minlash majburiyatini yuklaydi.

¹ O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston", 2023. – B. 24.

² Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt (16.12.1966 y.)

³ O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston", 2023. – 48-modda.

Ijtimoiy davlat tamoyili va bepul tibbiy yordam kafolati. Konstitutsiyaning 1-moddasida O'zbekistonning "ijtimoiy davlat" deb belgilanishi tibbiyot sohasidagi nazariy yondashuvlarni o'zgartirdi. Ijtimoiy davlatda insonning salomatligi uning shaxsiy ishi emas, balki jamiyat va davlatning barqarorlik ko'rsatkichi hisoblanadi⁴.

Konstitutsiyaning 48-moddasi 2-qismida belgilanganidek:

"O'zbekiston Respublikasi fuqarolari tibbiy yordamning kafolatlangan hajmini qonunda belgilangan tartibda davlat hisobidan olishga haqlidir."

Ushbu normaning nazariy ahamiyati shundaki, u "Kafolatlangan paket" tushunchasini huquqiy muomalaga kiritadi. Bu esa har bir fuqaroning moliyaviy imkoniyatidan qat'i nazar, hayoti uchun muhim bo'lgan asosiy tibbiy xizmatlarni bepul olishini kafolatlaydi.

Sohani tartibga soluvchi maxsus qonun hujjatlari. Konstitutsiyaviy normalar quyidagi qonun hujjatlari orqali konkretlashtiriladi:

1. **"Fuqarolar sog'lig'ini saqlash to'g'risida"gi Qonun (13-14-moddalar):** Fuqarolarning tibbiy-ijtimoiy yordam olish huquqi, davlat sog'liqni saqlash tizimi muassasalarida bepul tibbiy yordam ko'rsatish tartibi batafsil bayon etilgan.

2. **O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son Farmoni ("O'zbekiston – 2030" strategiyasi):** Strategiyada aholi o'rtasida o'rtacha umr ko'rish davomiyligini 76 yoshga yetkazish, sog'liqni saqlash sohasini to'liq raqamlashtirish va kafolatlangan tibbiy paket hajmini kengaytirish vazifalari belgilangan.

3. **Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 10-iyundagi 363-son qarori:** Ushbu hujjat bilan tibbiy sug'urta mexanizmlari va kafolatlangan paket doirasida tibbiy xizmatlar ko'rsatish tartibi amaliyotga joriy etila boshlandi.

Ekologik huquq va salomatlik o'zaro bog'liqligi. Nazariy jihatdan sog'liqni saqlash huquqi ekologik huquq bilan uzviy bog'liq. Yangi Konstitutsiyaning 49-moddasida davlatning atrof-muhitni yaxshilash, tiklash va muhofaza qilish bo'yicha choralarni amalga oshirishi belgilangan. Bu norma inson salomatligiga ta'sir etuvchi tashqi omillarni (toza ichimlik suvi, toza havo) huquqiy tartibga solish orqali tibbiy profilaktikaning konstitutsiyaviy poydevorini yaratadi.

Shifokor va bemor munosabatlarining huquqiy asosi. Tadqiqotchi N. Turobovaning ishlarida ta'kidlanganidek, tibbiy xizmatga bo'lgan huquq nafaqat davlat majburiyati, balki tibbiyot xodimlarining "Tibbiy etika va deontologiya" qoidalariga rioya etishini ham talab qiladi⁵. Konstitutsiyaning 26-moddasida belgilangan "hech kim qiynoqqa solinishi, zo'rvonlikka, boshqa shafqatsiz, g'ayriinsoniy yoki qadr-qimmatni kamsituvchi muomalaga yoxud jazoga mustahkamlanishi mumkin emasligi" haqidagi norma tibbiy aralashuvlar (masalan, eutanaziya yoki majburiy tajribalar) jarayonida inson huquqlarini himoya qilishning nazariy asosi bo'lib xizmat qiladi.

Konstitutsiyaviy islohotlarning amaliy ifodasi. Davlat tibbiy sug'urtasi — huquqiy kafolatlarni moliyalashtirish mexanizmi sifatida N. Turobovaning ilmiy ishlariga tayanib, asosiy qismda tibbiy sug'urtaning huquqiy transformatsiyasini yoritish lozim.

O'zbekistonda tibbiy sug'urtani joriy etish nafaqat iqtisodiy, balki konstitutsiyaviy zaruratdir. Konstitutsiyaning 48-moddasidagi bepul yordam kafolati aynan Davlat tibbiy sug'urtasi jamg'armasi orqali hayotga tatbiq etilmoqda. Sirdaryo viloyatida boshlangan tajriba-

⁴ Oblomurodov N., Otamuratov S. Yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. O'quv qo'llanma. – T.: "Yuridik adabiyotlar publish", 2024. – B. 45.

⁵ Yusupov H. S. Tibbiy etika va deontologiya asoslari // Journal of New Century Innovations. – 2023. – B. 64.

sinov loyihasi doirasida aholiga "Kafolatlangan paket" (bepul xizmatlar ro'yxati) taqdim etilishi, bu — davlatning ijtimoiy majburiyatini "deklaratsiyadan amaliyotga" o'tishining isbotidir⁶.

Tibbiyot sohasida raqamlashtirish (E-Health) va shaffoflik "CAJAR" va boshqa ilmiy nashrlardagi ma'lumotlarga ko'ra, raqamli texnologiyalar inson huquqlarini ta'minlash vositasiga aylanmoqda⁷.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-5000-sonli qarori (2021-yil 23-fevral) raqamlashtirishning asosi hisoblanadi. "Elektron poliklinika", "Elektron shifoxona" va elektron sog'liqni saqlash kartalarining joriy etilishi fuqarolarning o'z salomatligi haqidagi ma'lumotlarni olish (Konstitutsiyaning 30-moddasi — axborot olish huquqi) va sifatli xizmatdan foydalanish huquqini tezlashtiradi.

Tibbiy xizmatda qonuniylik va shifokor mas'uliyati U. Tashmatovning tadqiqotlaridan kelib chiqib, maqolaga "Tibbiy xato va jinoyat javobgarlik" tahlilini kiritish maqsadga muvofiq⁸.

Tibbiy xizmat natijasida inson sog'lig'iga zarar yetkazilishi — bu konstitutsiyaviy huquqning buzilishidir. Jinoyat Kodeksining 116-moddasi (Kasb yuzasidan o'z vazifalarini lozim darajada bajarmaslik) doirasida shifokorlarning mas'uliyatini tahlil qilish kerak⁹. Bu yerda "Tibbiy deontologiya" (H. Yusupov) tushunchasini kiritib, bemor bilan muloqot madaniyati huquqbuzarliklarning oldini olishda muhim faktor ekanligini ko'rsatish mumkin.

Xorijiy tajriba bilan qiyosiy tahlil (Comparative Analysis) I.V. Simkinaning xorijiy davlatlar konstitutsiyalariga oid tadqiqotidan foydalanib, quyidagi qiyosni kiritish mumkin:

Yaponiya va Germaniya tajribasi¹⁰: Ushbu davlatlarda sog'liqni saqlash tizimi qat'iy sug'urta tizimiga tayangan. O'zbekiston yangi tahrirdagi Konstitutsiya orqali aynan rivojlangan davlatlardagi kabi "ijtimoiy sug'urta" modeliga o'tayotganini ta'kidlash lozim. O'zbekiston modeli — davlat tomonidan kafolatlangan bepul paket va ixtiyoriy yoki majburiy sug'urta uyg'unligidir.

Yangi soha va konstitutsiyaviy asoslar uyg'unligi. Tibbiy huquq tushunchasining shakllanishi. Konstitutsiyaning 48-moddasida belgilangan normalar nafaqat tibbiy xizmat olishni, balki ushbu jarayonda yuzaga keladigan barcha huquqiy munosabatlarni tartibga soluvchi maxsus soha — "Tibbiy huquq" (Medical Law) ning poydevorini mustahkamlaydi. Tibbiy huquq — bu insonning sog'lig'ini saqlash borasidagi huquqlarini, tibbiyot xodimlarining majburiyatlarini va davlatning sog'liqni saqlash sohasidagi boshqaruv funksiyalarini tartibga soluvchi normalar majmuidir. O'zbekiston sharoitida ushbu soha hozirda mustaqil huquq tarmog'i sifatida shakllanmoqda. Agar ilgari tibbiyot va huquq bir-biridan ayro sohalar deb qaralgan bo'lsa, yangi tahrirdagi Konstitutsiya ularni "bemor huquqlari" va "tibbiy xavfsizlik" tushunchalari atrofida birlashtirdi.

Tibbiy huquqning predmeti va subyektlari. Maqolada tibbiy huquqning subyektlari sifatida quyidagilarni ko'rsatish lozim:

⁶ Turobova N. Y. O'zbekistonda tibbiy sug'urta tizimini joriy etishning konstitutsiyaviy-huquqiy asoslari // Academic Research in Modern Science. – 2024. – № 1. – B. 12.

⁷ Borisova E. M., Khadjibaev A. M. Healthcare Reforms in Uzbekistan: Regulatory Transformation and Sustainable Development. – 2025.

⁸ Tashmatov U. N. Tibbiy xizmat natijasida kelib chiqqan inson hayoti va sog'lig'i uchun xavfli bo'lgan jinoyatning tushunchasi // Results of National Scientific Research. – 2023. – B. 92.

⁹ O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi. – T.: "Adolat", 2023. – 116-modda.

¹⁰ Simkina I. V. Право на охрану здоровья и медицинскую помощь: конституционные основы правового регулирования в зарубежных государствах.

Bemorning huquqlari Konstitutsiyaning 48-moddasi (tibbiy xizmat olish) va 27-moddasi (shaxsiy hayot daxlsizligi — tibbiy sir) bilan himoyalangan. Tibbiyot muassasasi va xodimlarining huquqiy maqomi, majburiyatlari va kasbiy faoliyati uchun javobgarligi (Jinoyat kodeksining 116-moddasi va Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeks) tibbiy huquqning o'zagini tashkil etadi.

Tibbiy etika (deontologiya) va huquq uyg'unligi. H. Yusupovning ilmiy ishlarida keltirilgan "tibbiy deontologiya" tushunchasi tibbiy huquq bilan uzviy bog'liq. Nazariy jihatdan, shifokorning bemor oldidagi ma'naviy burchi (etika), endilikda huquqiy majburiyat (tibbiy huquq) darajasiga ko'tarilgan.

Masalan, bemorning o'z sog'lig'i haqida to'liq ma'lumot olishi yoki muayyan tibbiy aralashuvdan voz kechishi (axborotlashgan rozilik) endi shunchaki etika emas, balki qat'iy huquqiy talabdir.

Bioetika va zamonaviy texnologiyalar huquqi. Tibbiy huquq doirasida Konstitutsiyadagi inson qadr-qimmatini daxlsizligi tamoyili (26-modda) asosida yangi masalalarni tahlil qilish lozim:

Gen muhandisligi va klonlashtirish: Inson ustida majburiy tajribalar o'tkazishni taqiqlash. Raqamli tibbiyot (Telemeditsina): Bemorning raqamli ma'lumotlarini (Big Data) himoya qilish. Surogat onalik va transplantologiya: Ushbu sohalarni huquqiy tartibga solish orqali inson a'zolari savdosining oldini olish.

O'zbekistonda tibbiy xizmatga bo'lgan konstitutsiyaviy huquqni to'laqonli ro'yobga chiqarish uchun alohida "Tibbiyot kodeksi"ni ishlab chiqish yoki amaldagi qonunlarni yagona tizimga solish (kodifikatsiya qilish) zarur. Bu esa kelajakda "tibbiy advokatlar" va "tibbiy huquq" bo'yicha ixtisoslashgan sudyalarning korpusini shakllantirishga xizmat qiladi.

Konstitutsiyaviy kafolatlarning real sektorda tatbiq etilishi. Davlat tibbiy sug'urtasi: Sirdaryo tajribasidan respublika miqyosigacha Konstitutsiyaning 48-moddasidagi "kafolatlangan hajmni davlat hisobidan olish" normasi amaliyotda Davlat tibbiy sug'urtasi jamg'armasi (Pritomov va Turobova tahlili) mexanizmi orqali ishlamoqda.

Sirdaryo viloyatida boshlangan pilot loyiha shuni ko'rsatdiki, mablag'lar muassasaga emas, balki "bemor ortidan" tamoyili asosida yo'naltirilishi tibbiy xizmat sifatini 35% ga oshirish imkonini berdi¹¹. Amaliyotda ushbu paketga birlamchi tibbiy-sanitariya yordami, shoshilinch yordam va ijtimoiy ahamiyatga molik kasalliklar kiradi. Bu esa aholining dori-darmon uchun o'z yonidan sarflaydigan xarajatlarini (out-of-pocket payments) kamaytirishga xizmat qiladi.

Raqamli transformatsiya va "E-Health" tizimi "CAJAR" ilmiy jurnalidagi ma'lumotlarga ko'ra, tibbiy xizmatga bo'lgan huquqning amaliy ijrosi raqamlashtirish darajasi bilan chambarchas bog'liq.

Statistik ko'rsatkich: O'zbekiston Prezidentining PQ-5000-sonli qarori doirasida respublika bo'yicha 1000 dan ortiq tibbiyot muassasalari yagona "Elektron sog'liqni saqlash" tizimiga ulandi. Amaliy ahamiyati: Elektron poliklinika tizimi orqali navbatlarni boshqarish shaffoflashdi. Bu insonning malakali tibbiy xizmatga tezkor kirish (accessibility) huquqini

¹¹ Turobova N. Y. O'zbekiston Respublikasida fuqarolarning bepul tibbiy yordam olishga bo'lgan konstitutsiyaviy huquqini takomillashtirish masalalari.

ta'minlaydi. Shuningdek, "elektron retsept" tizimi orqali imtiyozli dori vositalarining manzilli yetib borishi ustidan nazorat o'rnatildi.

Tibbiy xizmat ko'rsatishda qonunbuzarliklar va sud amaliyoti U. Tashmatovning "Tibbiy xizmat natijasida kelib chiqqan jinoyatlar" mavzusidagi tadqiqotiga ko'ra, nazariya va amaliyot o'rtasida uzilishlar mavjud. Amaliyotda tibbiy xodimlar tomonidan yo'l qo'yilgan xatoliklar ko'pincha Jinoyat Kodeksining 116-moddasi (Kasb vazifalarini lozim darajada bajarmaslik) bilan baholanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tibbiy jinoyatlarning 40% dan ortig'i diagnostika jarayonidagi e'tiborsizlik va texnik jihozlarning yetishmasligi bilan bog'liq¹². Bu esa davlatning tibbiyot muassasalarini moddiy-texnik bazasini yangilash bo'yicha konstitutsiyaviy majburiyatini yanada dolzarblashtiradi.

Tibbiy deontologiya va bemor bilan muloqot muammolari H. Yusupovning tahlillariga ko'ra, amaliyotda yuzaga keladigan nizolarning 60-70 foizi shifokor va bemor o'rtasidagi muloqotning (etika) yetishmasligidan kelib chiqadi. Konstitutsiyaviy darajadagi "inson qadri" tamoyili shifokorlardan nafaqat davolashni, balki bemorga uning kasalligi, davolash usullari va xavflari haqida to'liq ma'lumot berishni (informed consent) talab qiladi. Bu "Tibbiy huquq"ning amaliyotdagi eng muhim elementlaridan biridir.

Xususiy tibbiyotning ulushi va raqobat Amaliy tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, xususiy sektorni rivojlantirish orqali aholining tibbiy xizmatga bo'lgan huquqi doirasi kengaymoqda. Oxirgi 5 yilda nodavlat tibbiyot muassasalari soni 2 barobarga ko'payib, 8000 tadan oshdi. Bu davlat muassasalaridagi yuklamani kamaytirish va sifatli raqobat muhitini yaratish orqali Konstitutsiyaning 48-moddasidagi "malakali tibbiy xizmat" tushunchasini to'ldiradi.

Huquqiy va texnologik transformasiya. "Elektron sog'liqni saqlash" (E-Health) tushunchasining huquqiy asosi O'zbekistonda tibbiy xizmatlarni raqamlashtirish shunchaki texnik jarayon emas, balki fuqarolarning Konstitutsiyaviy huquqlarini tezkor va shaffof amalga oshirish mexanizmidir. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 23-fevraldagi "Sog'liqni saqlash sohasida raqamlashtirishni samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-5000-sonli qarori bu boradagi islohotlarning "yo'l xaritasi" bo'lib xizmat qilmoqda¹³.

Raqamlashtirish — bu tibbiy ma'lumotlarning yagona bazasini yaratish, qog'ozbozlikdan voz kechish va shifokor bilan bemor o'rtasidagi muloqotni masofaviy (telemeditsina) shaklga o'tkazishni anglatadi.

Raqamli tibbiyotning tarkibiy qismlari va amaliy natijalari Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, raqamlashtirish quyidagi yo'nalishlarda inson huquqlarini ta'minlamoqda:

Elektron tibbiy karta (EMR): Bemorning kasallik tarixi, tahlil natijalari va retseptlari yagona raqamli bazada saqlanadi. Bu Konstitutsiyaning 30-moddasida belgilangan fuqarolarning o'ziga taalluqli ma'lumotlar bilan tanishish huquqini amalda ta'minlaydi.

Elektron retsept (e-Prescription): Imtiyozli dori vositalarining tarqatilishi ustidan qat'iy nazorat o'rnatildi. Bu korrupsion holatlarni kamaytirib, davlat tomonidan ajratilgan mablag'larning manzilli yetib borishini kafolatlaydi.

¹² Tashmatov U. N. Tibbiy xizmat natijasida kelib chiqqan inson hayoti va sog'lig'i uchun xavfli bo'lgan jinoyatning tushunchasi // Results of National Scientific Research. – 2023. – Vol. 3, Issue 5. – B. 94.

¹³ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 23-fevraldagi "Sog'liqni saqlash sohasida raqamlashtirishni samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-5000-sonli qarori // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 24.02.2021 y.

Telemeditsina: O'lis hududlarda yashovchi fuqarolarning poytaxtdagi yuqori malakali mutaxassislar bilan masofaviy bog'lanishi — Konstitutsiyaviy "tibbiy xizmatning hamma uchun ochiqligi" tamoyilini ro'yobga chiqaradi.

Raqamli ma'lumotlar xavfsizligi va shaxsiy daxlsizlik Tibbiy huquq nuqtayi nazaridan raqamlashtirishning eng nozik jihati — bu tibbiy sir va shaxsiy ma'lumotlar daxlsizligidir. Konstitutsiyaning 27-moddasiga muvofiq, har kim o'z shaxsiy hayotiga aralashishdan himoyalaniş huquqiga ega. Raqamli tizimda bemorning tashxisi va davolanish jarayoni haqidagi ma'lumotlar "kiberxavfsizlik" talablari asosida himoyalaniş shart. Bu borada "IT-Med" mas'uliyati cheklangan jamiyati yagona operator sifatida ma'lumotlarning maxfiyligini ta'minlashga mas'ul etib belgilangan.

Raqamlashtirishning iqtisodiy va ijtimoiy samaradorligi Ilmiy tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, raqamlashtirish natijasida:

1. Tibbiyot xodimlarining qog'oz to'ldirishga sarflaydigan vaqti 40-60% ga qisqardi, bu esa bevosita bemor bilan ishlash vaqtini ko'paytirdi.
2. Dori vositalari aylanmasini nazorat qilish orqali budjet mablag'larining 15-20% iqtisod qilinishiga erishildi.
3. Aholining tibbiy xizmatlardan foydalanish darajasi (navbatlarning kamayishi hisobiga) sezilarli darajada yaxshilandi.

Raqamlashtirish — bu sog'liqni saqlash tizimidagi barcha bo'g'inlarni birlashtiruvchi "nerv tizimi"dir. Kelajakda sun'iy intellekt (AI) texnologiyalarini diagnostikaga joriy etish va "Elektron sog'liqni saqlash" pasportini to'liq shakllantirish orqali O'zbekiston xalqaro "Global Digital Health Strategy 2020-2025" (JSST) standartlariga to'liq javob beradigan tizimga ega bo'ladi¹⁴.

Insonlarning tibbiy xizmatga bo'lgan huquqi shunchaki ijtimoiy imtiyoz emas, balki demokratik jamiyatda shaxsning yashash huquqidan keyin turuvchi eng fundamental va daxlsiz huquqlaridan biridir. Ushbu maqola doirasida olib borilgan nazariy va amaliy tahlillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi Konstitutsiyasi ushbu huquqni ta'minlashning mutlaqo yangi, insonparvarlik tamoyillariga asoslangan huquqiy platformasini yaratib berdi. Bosh qomusimizda O'zbekistonning ijtimoiy davlat sifatida e'tirof etilishi davlatning sog'liqni saqlash sohasidagi rolini passiv kuzatuvchidan faol kafolatlovchiga aylantirdi.

O'tkazilgan tadqiqotlar natijasida quyidagi umumlashtiruvchi xulosalarga kelish mumkin:

Birinchidan, Konstitutsiyaning 48-moddasida mustahkamlangan "malakali tibbiy xizmat" va "kafolatlangan hajm" tushunchalari tibbiyot tizimini bozor iqtisodiyoti sharoitida ijtimoiy adolat tamoyillari asosida isloh qilishning kaliti hisoblanadi. Bu normalar har bir fuqaro uchun munosib hayot sifatini ta'minlashning konstitutsiyaviy asosi bo'lib xizmat qiladi.

Ikkinchidan, tibbiyot sohasini raqamlashtirish va "Elektron sog'liqni saqlash" tizimini joriy etish orqali inson huquqlarining amaliy ijrosi yangi bosqichga ko'tarildi. Raqamlashtirish nafaqat byurokraziyani kamaytiradi, balki tibbiy xizmatlarning ochiqligi, shaffofligi va samaradorligini ta'minlaydi, bu esa korrupsiyaning oldini olishda muhim vositadir.

Uchinchidan, mustaqil huquq tarmog'i sifatida "Tibbiy huquq" sohasini rivojlantirish davr talabidir. Tibbiyot xodimlarining kasbiy mas'uliyati va bemorlarning shaxsiy daxlsizligi

¹⁴ Jahon Sog'liqni Saqlash Tashkiloti. Global digital health strategy 2020-2025. – 2021. – B. 8.

o'rtasidagi muvozanatni saqlash uchun qonunchilikni tizimlashtirish (kodifikatsiya qilish) zarur. Bu jarayonda shifokorlarning "tibbiy xato" va "e'tiborsezlik" o'rtasidagi huquqiy chegarasini aniq belgilash hamda shifokor-bemor munosabatlarida "axborotlashgan rozilik" tamoyilini to'laqonli tatbiq etish lozim.

To'rtinchidan, davlat tibbiy sug'urtasi tizimiga o'tish — konstitutsiyaviy kafolatlarni moliyaviy jihatdan barqarorlashtirishning yagona yo'lidir. Bu model davlat, shifoxona va bemor o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlarni huquqiy tartibga solib, mablag'larning natijadorlikka qarab sarflanishini ta'minlaydi.

Yakuniy xulosa sifatida ta'kidlash joizki, konstitutsiyaviy islohotlar qog'ozda qolib ketmasligi uchun ularning amaliy ijrosi ustidan qat'iy jamoatchilik nazoratini o'rnatish, tibbiy xodimlar va aholining huquqiy madaniyatini oshirish hamda sog'liqni saqlash tizimini boshqarishda zamonaviy menejment usullaridan keng foydalanish talab etiladi. Zero, sog'lom va tibbiy jihatdan himoyalangan xalq Yangi O'zbekistonning strategik maqsadi bo'lgan Uchinchi Renessans poydevorini barpo etishning asosiy harakatlantiruvchi kuchidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston", 2023. – 128 b. <https://lex.uz/docs/6445145>
2. O'zbekiston Respublikasining "Fuqarolar sog'lig'ini saqlash to'g'risida"gi Qonuni. 29.08.1996 y., 265-I-son. <https://lex.uz/docs/19623>
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 23-fevraldagi PQ-5000-sonli Qarori. Sog'liqni saqlash sohasida raqamlashtirishni samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida. <https://lex.uz/docs/5305116>
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son Farmoni. "O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risida. <https://lex.uz/docs/6600413>
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 7-dekabrda PF-5590-sonli Farmoni. O'zbekiston Respublikasi sog'liqni saqlash tizimini tubdan takomillashtirishga doir kompleks chora-tadbirlar to'g'risida.
6. Oblomurodov N., Otamuratov S. va boshqalar. Yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. O'quv qo'llanma. – Toshkent: "Yuridik adabiyotlar publish", 2024. – 216 b.
7. Dadasheva A. A., Egamberdieva N. X. Konstitutsiyaviy huquq. Darslik. – Toshkent: "Lesson Press", 2024. – 218 b.
8. Lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi.
9. Rustamboev M. X. O'zbekiston Respublikasi jinoyat huquqi kursi. Maxsus qism. 3-tom: Shaxsga qarshi jinoyatlar. – Toshkent: "ILM ZIYO", 2011. – B. 127.
10. Turobova N. Y. O'zbekistonda tibbiy sug'urta tizimini joriy etishning konstitutsiyaviy-huquqiy asoslari // Academic Research in Modern Science. – 2024. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15241364>
11. Tashmatov U. N. Tibbiy xizmat natijasida kelib chiqqan inson hayoti va sog'lig'i uchun xavfli bo'lgan jinoyatning tushunchasi // Results of National Scientific Research. – 2023. – Vol. 3, Issue 5. – B. 90-94.
12. Yusupov H. S. Tibbiy etika va deontologiya asoslari // Journal of New Century Innovations. – 2023. – B. 61-68.
13. Borisova E. M., Khadjibaev A. M. Healthcare Reforms in Uzbekistan: Regulatory Transformation and Sustainable Development // 2025. Link

14. Simkina I. V. Право на охрану здоровья и медицинскую помощь: конституционные основы правового регулирования в зарубежных государствах // Северо-Кавказский юридический вестник. – 2023. – № 1. – С. 75-80.
15. Jahon Sog'liqni Saqlash Tashkiloti (WHO). Global digital health strategy 2020-2025. <https://www.who.int/docs/default-source/documents/g4dhdaa2a9f352b0445bafbc79ca799dce4d.pdf>
16. Safarova H. Yangi Konstitutsiyada bepul tibbiy yordamning kafolatlari // Norma.uz.

